

พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

นางสาว สุภาพรรณ น บางช้าง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการ ศึกษาตามหลักสูตรอักษร ศาสตร์มหาบัณฑิต

แผนกวิชาภาษาตะวันออก

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๑๘

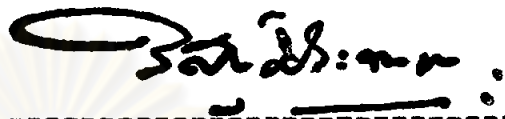
BUDDHISM IN THE SUKHODAYA PERIOD

Miss Supaphan Na Bangchang

A Thesis Submitted in Partial Fulfilment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts
Department of Eastern Languages
Graduate School
Chulalongkorn University

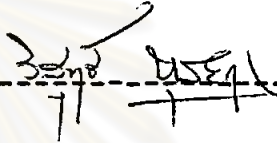
1975

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของกรร ศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

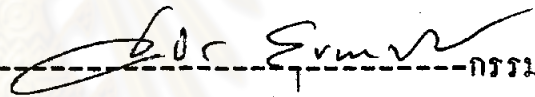
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

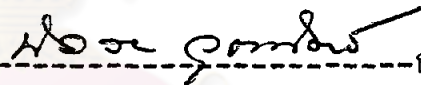
กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

กรรมการ

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

ศาสตราจารย์ ฉลวย วุฑฒิชัย

ศาสตราจารย์พิเศษ ชจร สุขพานิช

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

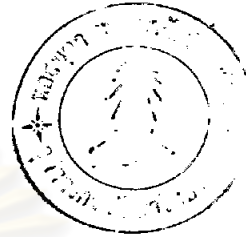
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย

ชื่อ นางสาวสุภาพรรณ ณ บางช้าง แผนกวิชา ภาษาตะวันออก

ปีการศึกษา ๒๕๑๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาเรื่อง พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยอย่างละเอียด เพื่อรวบรวมเอกสารและที่มาของความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ และศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นที่ยังไม่มีผู้กล่าวถึง

วิธีการศึกษาค้นคว้า รวบรวมหลักฐานและความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย ทั้งในศิลาจารึก พงศาวดาร ตำนาน ซึ่งเป็นภาษาไทย ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต สอบถามความรู้เพิ่มเติมจากนักวิชาการเฉพาะ แล้ววิเคราะห์และสรุปตามหลักฐานที่ปรากฏ

ผลของการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ว่า พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง พรั่งพร้อมด้วยพระเถระานุเถระผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกและมีวัดคฤภิกษุเคร่งครัดน่าเลื่อมใสศรัทธา ชาวสุโขทัยเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ถ้อยอุบายสลกสี่ เป็นนิจ ทำบุญ ทำทาน รับเป็นธุระในเรื่องวัด ทั้งในการสร้างและการทำนุบำรุง ประเพณีเนื่องด้วยพุทธศาสนาหลายประเพณีได้ตกทอดมาถึงปัจจุบัน เมื่อเปรียบเทียบพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยกับสมัยปัจจุบัน ก็ จะเห็นความคล้ายคลึงและความแตกต่างในเรื่องความแตกฉานพระไตรปิฎก วัดคฤภิกษุของสงฆ์ และความประพฤติกของประชาชน

ขอเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป คือ วิทยานิพนธ์นี้เป็นงานวิจัยระยะแรก จึงยังมีเรื่องสมควรศึกษาค้นคว้าต่อให้ละเอียดยิ่งขึ้นได้อีกหลายเรื่อง เช่น วรรณกรรมพุทธศาสนาภาษาบาลี เปรียบเทียบพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัยกับพุทธศาสนาในสมัยอื่น เป็นต้น

Thesis Title Buddhism in the Sukhodaya Period

Name Miss Supaphan Na Banchang Department Eastern Languages

Academic Year 1974

Abstract

Objective The objective of this thesis is to study Buddhism in the Sukhodaya Period in detail : to compile all the documents and other sources concerning this subject matter and to study the issues which have never been touched before.

Research method All the information and background knowledge on the thesis topic from stone inscriptions, history, mythology both in Thai and Pali and Sanskrit are gathered, then analyzed and concluded together with the additional information from the authorities.

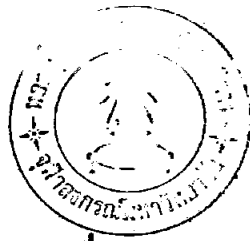
Conclusion Buddhism in the period of Sukhodaya prospered exceedingly. There were a large number of monks who had profound knowledge of Tripitaka and who were very strict disciplinarians highly respected by the people. The Sukhodaya people were proper Buddhists. They observed the eight commandments, did merits, gave alms, and took into account the building and maintaining of the monasteries. In comparison, many Buddhist traditions of the Sukhodaya Period and of our times have both similarities and

differences in the mastery of the Tripitaka and in the monk's and the people's conduct.

Suggestions for further study. This thesis is a pioneering step; therefore, there are many points which should be pursued such as Pali Buddhist literature and comparative studies of Buddhism in the Sukhodaya period and in the other periods.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิติกรรมประกาศ

ในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้เขียนได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากท่านผู้ทรงคุณวุฒิ
ในวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องหลายท่าน ผู้เขียนรู้สึกซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่ง จึงขอ
กล่าวนามเพื่อเป็นการขอบพระคุณอย่างสูง ไว้ ณ ที่นี้

นายชิน อยู่ดี ผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดีและนายมะลิ โคนสันเทียะ ช่างศิลปเขาก
ทองโบราณคดี กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับวัดและพระพุทธรูป
ในสมัยสุโขทัย พร้อมทั้งจัดหาเอกสารที่มีประโยชน์ยิ่ง

นายประสาร บุญประคอง เจ้าหน้าที่แผนกตัวเขียนและจารึก กรมศิลปากร กระทรวง
ศึกษาธิการ ได้แนะนำและอธิบายเรื่องตัวอักษร และศิลาจารึกก่อนสมัยสุโขทัย และในสมัย
สุโขทัย

นายเวียง อรรถพิบูลย์ เจ้าหน้าที่กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา กระทรวงศึกษา-
ธิการ ได้กรุณาชี้แจงเรื่องการปกครองคณะสงฆ์

นาวาเอกบรรจง ทรัพย์แสนดี ร.น. หัวหน้ากองอุปกรณ์การเดินเรือ กรมอุทกศาสตร์
ทหารเรือ ได้ให้ความรู้เรื่องลักษณะลม ภูมิอากาศ เส้นทางเดินเรือ และวิธีการเดินเรือ
ในมหาสมุทรอินเดีย เพื่อประกอบการค้นคว้าเรื่องเมืองสุวรรณภูมิ

นายอมร เมธิกุล ผู้อำนวยการกองธรณีวิทยา กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงอุตสาหกรรม
ได้ให้ความรู้เรื่องลักษณะแร่ทองคำ และแหล่งแร่ทองในทวีปเอเชีย

ศาสตราจารย์ร.ต.ท.แสง มนวิthur ผู้ล่วงลับไปแล้ว ได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์
แก่การวิจัยอย่างมาก ตั้งแต่ระยะแรกที่คุณเขียนเริ่มทำวิทยานิพนธ์

นาวาอากาศเอก แยม ประพัฒน์ทอง ได้ให้ความรู้เกี่ยวแกหนังสือพุทธศาสนาในสมัย
สุโขทัย โดยเฉพาะเป็นผู้แนะนำให้เขียนศึกษาติดตามคัมภีร์ โลกนี้ปกสาร ซึ่งเป็นคัมภีร์พุทธ-
ศาสนาสมัยสุโขทัยที่ยังไม่ได้จัดพิมพ์ และมีผู้นับถือกันไม่มากนัก

ศาสตราจารย์ หม่อมหลวง จิรายุ นพวงศ์ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร
อาจารย์พิเศษ วิสุทษ์ มหยมกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศักดิ์ศรี แยมศักดิ์ อาจารย์วานิสร์
ชาครัตพงษ์ อาจารย์วิจิตร เกศวิศิษฐ์ ไคกรุณาแนะนำให้ขอคิดเห็น และจัดหาเอกสารที่มี
ประโยชน์ยิ่ง

อาจารย์แมนมาศ ขวลิต ผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ ได้อนุญาตให้เขียนได้
เข้าศึกษาค้นคว้าอ่านคัมภีร์ทางพุทธศาสนาซึ่งจารึกอยู่ในใบลาน ในแผนกเอกสารตัวเขียน
และในระหว่างที่เขียนได้ศึกษาค้นคว้า ณ ที่นั้น ก็ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากเจ้าหน้าที่
หลายท่าน

ศาสตราจารย์ สุทธิลักษณ์ อ่ำพันวงศ์ แห่งหอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ
อาจารย์ในแผนกวิชาบรรณารักษศาสตร์ ไคกรุณาให้คำแนะนำในเรื่องรูปแบบการเขียนวิทยา-
นิพนธ์ ตลอดจนอำนวยความสะดวกในการค้นคว้าหาเอกสารต่าง ๆ

ศาสตราจารย์ ฉลวย วุฒาพิศ และศาสตราจารย์พิเศษ ขจร สุขพานิช อาจารย์
ที่ปรึกษาและผู้ควบคุมการวิจัย ไคกรุณาสละเวลาให้คำแนะนำที่มีคุณค่าตลอดจนเอาใจใส่ช่วย
เหลือตรวจแก้ไขขอบปรองอย่างละเอียดลออ ตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งงานได้สำเร็จลุล่วงลง

นอกจากนี้ผู้เขียนจะได้รับความช่วยเหลือในคานวิชาการจากท่านผู้ซึ่งกล่าวนามข้าง
ต้นแล้ว ผู้เขียนยังได้รับความช่วยเหลืออย่างมากจาก พ.ต.อ. ทวี ณ บางช้าง และนางอมรา
ณ บางช้าง ผู้เป็นบิดามารดาของผู้เขียน ท่านทั้งสองได้เอาใจใส่หมั่นไต่ถาม และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในทุก ๆ ทางที่ท่านจะทำได้ ตลอดจนเป็นกำลังใจสำคัญที่ทำให้ผู้เขียนมี
ความมานะพากเพียรในการศึกษาค้นคว้าวิทยานิพนธ์นี้จนสำเร็จ ผู้เขียนไม่อาจหาสิ่งใดมา
สนองความรักความเอาใจใส่นี้ได้ แต่ด้วยความตระหนักในข้อเท็จจริงที่ว่า "ความสำเร็จของ
ลูกคือความภูมิใจของพ่อแม่" ผู้เขียนจึงขออุทิศวิทยานิพนธ์ เล่มนี้แด่ท่านทั้งสอง เพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการแสดงความกตัญญู

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทที่	
๑. บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา	๑
๑.๒ การสำรวจการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งได้กระทำมาแล้ว	๑
๑.๓ วัตถุประสงค์ และขอบเขตของการวิจัย	๒
๑.๔ ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย	๒
๑.๕ วิธีดำเนินการวิจัย	๓
๒. พุทธศาสนาในประเทศอินเดียและลังกา	๔
๒.๑ กำเนิดพุทธศาสนาในอินเดีย	๔
๒.๒ พุทธศาสนาในประเทศอินเดีย ภายหลังจากพระเจ้าปรีนิพพาน.	๕
๒.๒.๑ การสังคายนาครั้งที่ ๑	๕
๒.๒.๒ การสังคายนาครั้งที่ ๒	๕
๒.๒.๓ การสังคายนาครั้งที่ ๓	๗
๒.๒.๔ คณะสงฆ์แบ่งเป็นนิกายเถรวาท และนิกายมหาสังฆิก.	๗
๒.๒.๕ การแพร่พุทธศาสนาไปสู่ประเทศต่าง ๆ	๘

บทที่ ๒

หน้า

๒.๓ พุทธศาสนาในประเทศไทย	๑๑
๒.๓.๑ พุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรก	๑๑
๒.๓.๒ คณะสงฆ์ในประเทศไทย	๑๑
๓. พุทธศาสนาในดินแดนไทยก่อนสมัยสุโขทัย	๑๕
๓.๑ พุทธศาสนาเข้าสู่สุวรรณภูมิ	๑๕
๓.๒ ลักษณะพุทธศาสนา ก่อนสมัยสุโขทัย	๓๐
๓.๒.๑ การขยายตัวของพุทธศาสนา	๓๑
๓.๒.๒ การทำนุบำรุงพุทธศาสนา ก่อนสมัยสุโขทัย	๔๒
๔. พุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย	๔๕
๔.๑ พระมหากษัตริย์สุโขทัย	๔๕
๔.๒ การทำนุบำรุงพุทธศาสนา	๖๓
๔.๒.๑ การสร้างวัด	๖๓
๔.๒.๑.๑ วัดพระมหาธาตุ	๖๓
๔.๒.๑.๒ วัดอรัญญิก	๖๕
๔.๒.๑.๓ วัดสะพานหิน	๖๖
๔.๒.๑.๔ วัดช้างล้อม	๖๖
๔.๒.๑.๕ วัดเขียงมัน	๖๗
๔.๒.๑.๖ วัดศรีชุม	๖๗
๔.๒.๑.๗ วัดนครชุม	๖๘
๔.๒.๑.๘ วัดป่าแดง	๗๐
๔.๒.๑.๙ วัดป่ามะม่วง	๗๐

๔.๒.๑.๑๐	วัดโศการาม.....	๗๑
๔.๒.๑.๑๑	วัดทักษิณาราม.....	๗๒
๔.๒.๑.๑๒	วัดศรีพิจิตรกัลยาราม.....	๗๓
๔.๒.๑.๑๓	วัดสรศักดิ์.....	๗๓
๔.๒.๑.๑๔	วัดขวางรอบ.....	๗๔
๔.๒.๑.๑๕	วัดตะกวน.....	๗๕
๔.๒.๑.๑๖	วัดเชตุพน.....	๗๕
๔.๒.๒	การถวายที่ดินและผู้คน.....	๗๗
๔.๒.๓	การถวายสิ่งของเครื่องใช้แด่พระสงฆ์.....	๘๐
๔.๒.๔	การประดิษฐานพระธาตุและการปลุกตนพระศรีมหาโพธิ	๘๓
๔.๒.๕	การสร้างพระพุทธรูปและพระพิมพ์.....	๘๖
๔.๒.๖	การสร้างพระพุทธรูปบาท.....	๘๕
๔.๒.๗	การรวบรวมพระไตรปิฎก และการแต่งหนังสือทางพุทธ	
	ศาสนา.....	๑๐๓
๔.๒.๘	วัตถุประสงค์ในการทำบุญ.....	๑๑๘
๔.๓	พระภิกษุสงฆ์สมัยสุโขทัย.....	๑๒๑
๔.๓.๑	การปกครองคณะสงฆ์.....	๑๒๑
๔.๓.๒	การศึกษาและวัตรปฏิบัติของสงฆ์.....	๑๓๓
๔.๔	ประเพณีเนื่องด้วยพุทธศาสนา.....	๑๓๖
๔.๔.๑	พิธีสัมพันธฉันท์.....	๑๓๖
๔.๔.๒	พิธีวิสาขบูชา.....	๑๓๘

บท

หน้า

๔.๔.๓	พิธีเข้าพรรษา - ออกพรรษา.....	๑๓๘
๔.๔.๔	พิธีกรานกฐิน.....	๑๔๒
๔.๔.๕	พิธีกวนข้าวทิพย์.....	๑๔๘
๔.๔.๖	พิธีจองเปรียง.....	๑๕๖
๕.	บทสรุป.....	๑๕๘
	บรรณานุกรม.....	๑๕๒
	ภาคผนวก.....	๑๕๓
	รายการภาพประกอบ.....	๑๓๘
	ประวัติการศึกษา.....	๑๔๓

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย